

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 3 (1903)

Δελτίον ΧΑΕ 3 (1894-1902), Περίοδος Α'

Μουσείον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας. Μελέται, εργασίαι και περιηγήσεις του 1897

Γεώργιος ΛΑΜΠΑΚΗΣ

doi: [10.12681/dchae.1555](https://doi.org/10.12681/dchae.1555)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΛΑΜΠΑΚΗΣ Γ. (2013). Μουσείον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας. Μελέται, εργασίαι και περιηγήσεις του 1897. *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 3, 53–59. <https://doi.org/10.12681/dchae.1555>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Μουσείον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής
Εταιρείας. Μελέται, εργασίαι και περιηγήσεις του
1897

Δελτίον ΧΑΕ 3 (1894-1902), Περίοδος Α' • Σελ. 53-59

ΑΘΗΝΑ 1903

ΜΟΥΣΕΙΟΝ

ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Γ. ΛΑΜΠΙΑΚΗ

Διευθυντοῦ τοῦ Χριστιανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου

ΜΕΛΕΤΑΙ, ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΗΓΗΣΕΙΣ ΤΟΥ 1897

Σεβασμιώτατε ἱεράρχα,
Φίλοι ἐταῖροι,

Α'. Κατάστασις τοῦ Μουσείου.

Ὁταν ὁ χαλκοθώραξ καὶ κανδάων Ἀρης διὰ τῶν τηλεβόλων βρυχᾶται, τότε τὰ εὐγενῆ τέκνα τῶν Μουσῶν νεκρικὴν σιγὴν σιγῶσιν, οὐδὲν τῶν εἰρηνικῶν ἔργων τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Τέχνης δυνάμενα νὰ ἐπιτελέσωσιν.

Ἡ Πατρίς ἡμῶν πολλαχῶς κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1897 ἔδοκίμασθη. Ἐν τῇ ἀνωμάλῳ ἐπομένῳ καταστάσει τοῦ ὅλου, οὐδὲν τὸ παράδοξον, τοῦναντίον μάλιστα πολὺ φυσικόν, ἂν ἀνώμαλον καὶ τὸ μέρος, ἦτοι αἱ ἐργασίαι τῆς ἡμετέρας Ἐταιρείας.

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, Ὑψηλὰς Διαταγὰς τῆς Α. Μ. τῆς Σεπτεῖς ἡμῶν Ἀνάσσης τελοῦντες, ἐφροντίσαμεν μᾶλλον ὅπως χορτάσωμεν τὰ πεινῶντα καὶ ἀνὰ τὰ ὄρη γυμνητεύοντα τέκνα τῶν προσδύγων, ἢ ὅπως ταξιδεύοντες σπουδάζωμεν τὰς προσφιλεῖς ἡμῖν Χριστιανικὰς Ἀρχαίότητας.

Οὐχ ἦπτον, μὲ ὄλην τὴν δυσπραγίαν τῆς φίλης ἡμῶν Πατρίδος κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1897 εἰσῆλθον ἐν τῷ Μουσείῳ ἡμῶν ἐν ὅλῳ 30 ἀντικείμενα, ἐγγραφέντα ἐν τῷ κώδικι ὑπὸ τοὺς ἀριθμοὺς 2323—2353.

ἦτοι εἰσῆλθον		προῆλθον δὲ	
Εἰκόνες.....	5	Ἐκ δωρεᾶς	24
Μολύβδιναι βουλαι	3	Φροντίδι τῆς Διευθύνσεως	2
Ἄμφια.....	3	Ἐξ ἀγορᾶς	4
Βιβλία	3		
Φωτογραφικὰ ἀπότυπα	3		
Ἀρχιτεκτονικαὶ κατόψεις	2		
Διάφορα	11		
	<hr/>		<hr/>
Τὸ ὅλον	30	Τὸ ὅλον	30

Οἱ δὲ ἐπισκεφθέντες τὸ Μουσεῖον ἡμῶν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1897, ὡς ἐκ τοῦ βιβλίου τῶν ἐπισκεπτῶν ἐξάγεται, ἀνέρχονται εἰς 2400. ἦτοι ἐπισκέφθησαν τοῦτο κατ'

Ἰανουάριον	112	Ἰούλιον	170
Φεβρουάριον	205	Αὐγουστον	290
Μάρτιον	240	Σεπτέμβριον	140
Ἀπρίλιον	212	Ὀκτώβριον	250
Μάιον	208	Νοέμβριον	206
Ἰούνιον	127	Δεκέμβριον	240

Τὸ ὅλον 2400 (1)

Γ'. Λόγου ἄξια ἀντικείμενα κατὰ τὸ ἔτος 1897 περιελθόντα εἰς τὸ Μουσεῖον ἡμῶν.

Λόγου ἄξια ἀντικείμενα κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1897 εἰσελθόντα εἰς τὸ Μουσεῖον ἡμῶν εἰσίν.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 2325 τρίπτυχος εἰκὼν, (ῥ. 0,80 πλ. 0,80), ἐφ' ἧς παρίσταται ἡ Ρίζα τοῦ Ἰεσσαί, ὑπεράνω ταύτης δ Μυστικὸς Δεῖ-

---

1. Τὸν ἀριθμὸν τοῦτον κατὰ τὸ σύνθηες διπλασιάζοντες ἢ τριπλασιάζοντες ἀληθεῖ ἀριθμὸν τῶν ἐπισκεπτῶν ἔχομεν 9600.

πνος, ἐπὶ δὲ τῶν πτυχῶν, ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς, οἱ Ἅγιοι Δημήτριος καὶ Χαράλαμπος, ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας, οἱ Ἅγιοι Γεώργιος καὶ Νικόλαος, φέρων φαινόλιον μετὰ περιλαιμίου, ἀξιόλογον ἔργον τοῦ 1767· δῶρον κ. Ροδάνθης Κωνσταντινίδου.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 2326 εἰκὼν τῆς πενθούσης Θεοτόκου (Mater Dolorosa) (ὑψ. 0,22 πλ. 0,17) κρατούσης ἐν χερσὶ τὸν ἐσταυρωμένον. Ἀμφότεραι αἱ εἰκόνες αὗται προέρχονται ἐξ Ἡρακλείου τῆς Κρήτης.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 2333 ἐπὶ λίθου λευκοῦ μαρμάρου ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ (ὑψ. 0,40 πλ. 0,18) ἐφ' ἧς ἐπαναλαμβάνεται τρις τὸ ἱερὸν μονόγραμμα. Τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ δὲ ταύτῃ ἀναγινωσκόμενον ὄνομα ΝΙΚΩΧΙ ἀπαντᾷ ἔτι καὶ σήμερον παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ὑπὸ τὸ ὄνομα ΝΙΚΟΛΗΧΙ. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εὗρέθη, ὥς ἐπληροφόρησεν ἡμᾶς ὁ δωρητὴς κ. Νοστράκης, ἀνασκαπτομένων τῶν θεμελίων τῶν ἀνακτόρων τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδόχου.

<p>ΝΙΚΩΧΙ ΜΝΗΜΑ</p>

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 2338 εἰκὼν (ὑψ. 0,60 πλ. 0,61), Βυζαντινοφραγκικῆς τέχνης, ἐφ' ἧς εἰκονίζεται ἡ Θεοτόκος κρατοῦσα ἐν ἀγκάλαις τὸν παῖδα Ἰησοῦν. Ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ ἐν σμικρῷ παρίσταται καὶ ὁ Δυτικὸς Ἅγιος Δομένικος, κρατῶν βιβλίον καὶ σταυρόν. Τὴν εἰκόνα ταύτην ἐδωρήσατο τῇ ἡμετέρᾳ Ἐταιρείᾳ ὁ λοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ κ. Ι. Φραγκοῦδης.

Ἡ ὑπ' ἀριθ. 2339 εἰκὼν τῆς Θεοτόκου (μετὰ τοῦ παισίου ὑψ. 0,61 πλ. 0,55), κρατούσης ἐν χερσὶ τὸν Ἰησοῦν ἐσταυρωμένον· ὡσαύτως καὶ αὕτη δῶρον τοῦ ἀνωτέρω φιλομούτου ἀξιωματικοῦ.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 2341 ἀργυρόπλεκτον κομβολόγιον τοῦ ἀπαγχονισθέντος Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε', ὅπερ ἐδωρήσατο ἡμῖν ὁ ἀληθῶς σεβαστὸς καὶ ἐνάρετος ἐπίσκοπος Τριφυλλίας κ. Νεόφυτος. (1)

1. Τὸ αὐθεντικὸν τοῦ κομβολογίου τούτου ἐπιστάσατο ἡμῖν ὁ Ἅγιος Τριφυλλίας διὰ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολῆς αὐτοῦ ταύτης :

Ἐν Ἀθήναις τῇ 22 Ἰουνίου 1897.

Ἀξιότιμε φίλε κ. Λαμπάκη,

Ὁ Ἠγούμενος τῆς ἐν Στεμνίτση ἱερᾶς Μονῆς τοῦ τιμίου Προ-

Τὰ ὑπ' ἀριθ. 2342 καὶ 2343 χρυσοκέντητα ὑπομάνικα, καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 2344 κένιον τοῦ ἐπισκόπου Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, ἅτινα ἐδωρήσατο ἡμῖν ὁ εὐσχήμων Ἀρχιμανδρίτης κ. Θεόφιλος Ἰωάννου, ὅστις διάκονος ὢν, ἔλαβεν δῶρον παρὰ τοῦ Γέροντος αὐτοῦ Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Θεοφίλου, διακόνου χρηματίσαντος τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ.

Ἐπὶ τῶν ἐπιμανικίων τούτων, ἐπὶ μὲν τοῦ ἐνὸς παρίσταται ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου, μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς :

“ΚΤΗΜΑ ΤΑΠΕΙΝΟΥ 1801.,

ἐπὶ δὲ τῆς ἐτέρας ὁ ἀσπασμὸς τῆς Ἑλισσάβετ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς :

“ΣΕΒΑΣΤΕΙΑΣ ΓΕΡΜΑΝΟΥ., (1)

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὸ ἡμέτερον Μουσεῖον ἐπλουτίσθη καὶ ἐξ

δρόμου πανοσιώτατος κ. Καλλίστρατος Συνοδινὸς ἐδώρησέ μοι ἐν κομβολόγιον χρυσόδεσμον παλαιόν. Τὸ εἰρημένον κομβολόγιον μὲ εἶπεν ἔχει ἱστορίαν, ἦτο τοῦ αἰοιδίμου Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ ἀπαγχομισθέντος ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος κατὰ τὸ ἔτος 1821 ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων. Ἡρώτησα τὸν Ἡγούμενον πῶς εὗρέθη εἰς τὰς χεῖρας του, μὲ εἶπεν ὅτι συγγενὴς στειρὸς τοῦ μακαρίτου Πατριάρχου ἐκ Δημητσάνης τοῦ ἐδώρησε τὸ κομβολόγιον.

Ἐπειδὴ φίλε κ. Δαμπάκη τοιαῦτα κειμήλια δὲν πρέπει νὰ καταστρέφονται καὶ νὰ χάνουν τὴν ἱστορικὴν των ἀξίαν, ἔκρινα καλὸν ὅπως πέμψω τοῦτο εἰς τὴν φιλόμουσον λογιότητα ἵνα τὸ τοποθετήσῃ εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας νὰ εὐρίσκεται ὡς ἱστορικὸν μνημεῖον. Διατελῶ εὐχέτης διάπυρος.

† ὁ Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας

Νεόφυτος

1. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης γίνεται δῆλον ὅτι τὰ ἐπιμάνικα ἀρχικῶς ἀνήκον εἰς ἕτερον ἐπίσκοπον, τὸν Σεβαστείας Γερμανόν, καὶ οὐχὶ εἰς τὸν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανόν, καθ' ὅσον ὁ Παλαιῶν Πατρῶν ἐχειροτονήθη ἀρχιερεὺς τῷ 1806 ἐν ἡλικίᾳ 29 ἐτῶν (πρβλ. Ὑπόμνημ. περὶ τῆς ἐπαναστάσεως συγγραφὲν παρὰ τοῦ Μητροπολίτου Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ. Ἀθήναι, 1837 σελ. 8.).

ἀγορᾶς τῆς ὑπ' ἀριθ. 3248 εἰκόνας τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, (ὑψ. 0,85 πλ. 0,53), ἐξόχου ἔργου τοῦ διασῆμου ἀγιογράφου Ν. Καντούνη, ὅφ' ἦν ἀναγινώσκομεν : « **Χεῖρ Ν. Καντούνη ἱερέως** ».

Ὡσαύτως ἐν τῷ κώδικι τοῦ Μουσείου κατεχωρήσαμεν ὑπ' ἀριθ. 2352 τὴν ἀρχιτεκτονικὴν κάτοψιν τοῦ ἐν τῷ χωρίῳ « **Ἅγιος** » τῆς Αἰδηψοῦ, ναοῦ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου (Εἰκ. 11), καὶ ὑπ' ἀριθ. 2353 τὴν ἀρχιτεκτονικὴν κάτοψιν τοῦ εἰς θέσιν Μαρθέα τῆς Αἰδηψοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Θεοτόκου (Εἰκ. 12).

Ἡ κάτοψις τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου ἐν τῷ κυρίῳ ναῷ φέρει ὀκτὼ νύμφας, ἐν ᾧ ποτε ἀπεικονίζοντο στρατιωτικοὶ Ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὧν τὴν κατακλείδα ἀπετέλει ὁ ἐπὶ τοῦ θόλου Παντοκράτωρ. Αἱ θέσεις Α καὶ Β ἐχρησίμευσον ὡς κρύπτη τῶν κειμηλίων τοῦ ναοῦ.

Ἡ δὲ ἀρχιτεκτονικὴ κάτοψις τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου, ἡ ὑπ' ἀριθ. 2353 καταχωρηθεῖσα, πολλοῦ λόγου ἀξία ἐστὶν διὰ τὴν μοναδικὴν ἴσως κυκλικὴν διάθεσιν τοῦ νάρθηκος.

Ὡς ἐν παρόδῳ δὲ εἰρήσθω, Κύριοι, ὅτι ἐν τῇ ἀνωμάλῳ καταστάσει τοῦ πολέμου, ὡς ἐπληροφορήθημεν, κατεστράφησαν πολλὰ μνημεῖα τῆς Ἀρχαιότητος ὑπὸ τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ ἐν Λαρίσσει καὶ ἀλλαχοῦ. Εὐτυχῶς ὅμως πάσας τὰς ἐπιγραφὰς τούτων πρὸ πολλοῦ ἔχομεν ἀντιγράψει (1).

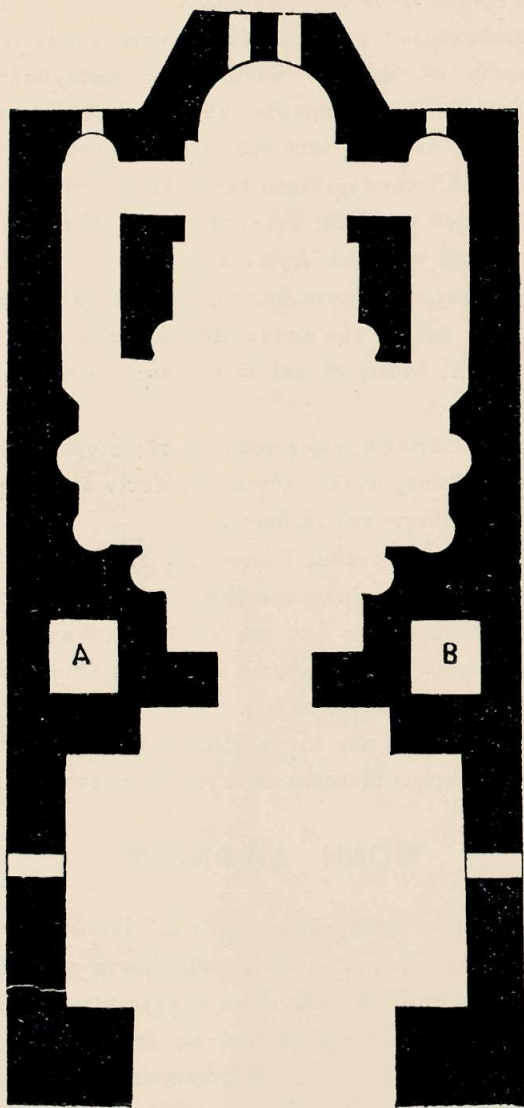
Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν λόγου ἀξίων ἀντικειμένων, τῶν εἰσελθόντων ἐν τῷ ἡμετέρῳ Μουσείῳ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1897.

ΜΟΝΗ ΔΑΦΝΙΟΥ

Ἦδη δὲ θέλομεν ἀπασχολήσει ὑμᾶς δι' ὀλίγων εἰς τὴν ἀδιαφιλονείκητον ἀπόδειξιν, ὅτι τὰ ψηφοθετήματα τῆς Μονῆς Δαφνίου εἶναι ἀδύνατον νὰ εἶναι ἔργα σύγχρονα τῶν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἢ ὀλίγον τι μεταγενεστέρα, ὡς ἕτεροι δι´σχυρίσθησαν. Ἡμεῖς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τῆς ἐξ Εὐρώπης ἐπιστροφῆς ἡμῶν εἴπομεν ἤδη ὅτι ταῦτα εἰσὶν ἔργα 1'. αἰῶνος. ("Ἀστὺ 5 Ἰουλίου 1893.)

1. Ἐσχάτως ἐπληροφορήθημεν ὅτι εὐτυχῶς οὐδεμίαν βλάβην ὑπέστησαν αὐταί.

Τῇ δὲ 5 Ὀκτωβρίου 1897 διὰ μυριοστὴν φορὰν διημερεύσαντες

Εἰκ. 11.

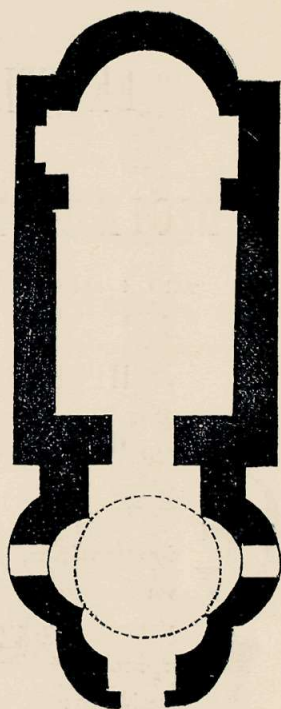
Ὁ παρὰ τὴν Αἰδουψὸν παρὰ τὸ χωρίον «Ἅγιος» ἠρειπωμένος
ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

ἐν τῷ ναῷ, μετὰ τὰς διενεργηθείσας ἐπισκευάς, ὅτε καθαρῶς ἀνεφάνησαν τὰ πρόσωπα καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἁγίων, (οὓς καὶ κατεγράψαμεν) καταχωρήσαντες κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς, καθ' ἃς ἔζησαν ⁽¹⁾, εὐρόντες εἰκόνα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ἐπισκόπου Ἀκραγαντίων, τελευτήσαντος 16 ἔτη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ η'. αἰῶνος, ἥτοι τῷ 685 ⁽²⁾ ἤλθομεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὰ ψηφοθετήματα τοῦ ναοῦ τῆς Μονῆς Δαφνίου εἶναι ἀδύνατον νὰ εἶναι ἔργα τοῦ 5' αἰῶνος· διότι ἄλλως πῶς ἦτο δυνατόν νὰ εὐρεθῇ ψηφοθέτημα ἁγιογραφίας ἁγίου, ζήσαντος 16 ἔτη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ η'. αἰῶνος;

Κατ' ἀνάγκην ἐπομένως, ἐὰν ὁ Ἅγ. Γρηγόριος ἐτελεύτησε λήγοντος τοῦ ζ'. αἰῶνος, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι μετὰ 200 ἢ τοῦλάχιστον μετὰ 100 ἔτη ἀνεκλήρχθη ἅγιος, ἥτοι κατὰ τὸν θ'. ἢ ι'. αἰῶνα, ὅτε ἀκριβῶς συμπίπτει καὶ ἡ οἰκοδομὴ τοῦ ναοῦ τῆς Μονῆς Δαφνίου ⁽³⁾.

Καὶ ταῦτα ὡς κατακλειδα εἰς τὰς περὶ τῆς Μονῆς Δαφνίου σπουδὰς καὶ μελέτας ἡμῶν.

Εἰκ. 12.

Ὁ παρὰ τὴν Αἰδωνὸν εἰς θεῖον Μαροθέα ναὸς τῆς Θεοτόκου, λόγον ἄξιος διὰ τὸν κυκλικὸν αὐτοῦ νάρθηκα.

1. Πρὸλ. Γ. Δαμπάκη· Μονὴ Δαφνίου μετὰ τὰς ἐπισκευὰς σελ. 85—90.

2. Πρὸλ. αὐτόθι σελ. 88 καὶ 89.

3. Πλείονα περὶ τούτου παράβαλε αὐτόθι. σελ. 8—10.